

ELS PERIODISTES DELS ANYS TRENTA O EL PERIODISME CATALÀ DE QUALITAT

ALBERT PRIETO I BERBEGAL

Entre els mesos d'octubre i desembre es va celebrar el cicle «Papers de Periodistes. Els arxius dels periodistes. Deu periodistes dels anys trenta», organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i per la Fundació Moret i Marguí. L'objectiu era doble: d'una banda, aprofundir els coneixements sobre alguns dels periodistes més rellevants de la Catalunya dels anys trenta, i de l'altra, saber què en queda dels seus papers, públics i privats, que avui dia són documents històrics.

El cicle de conferències «Papers de Periodistes» es va desenvolupar a les sales Pi i Sunyer, Pere i Joan Coromines i Nicolau d'Olwer. L'afluència de públic interessat en el tema va desbordar les previsions i ja el primer dia la sala Pi i Sunyer es va quedar petita per a les prop de cent persones que hi van assistir. En bona mesura el públic el formaven estudiants de Periodisme, però també estudiosos reconeguts i persones amb atracció cap als autors tractats o la història del periodisme. L'assistència es va mantenir en una línia regular durant tot el cicle, mai no va baixar dels cinquanta oients i, normalment, va oscil·lar al voltant de la vuitantena.

RAHOLA, ESCRIPTOR I ARTICULISTA

La conferència inaugural va estar presidida per Josep Maria Figueres, coordinador del cicle, Jaume Sobrequés, president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, i Carles d'Armengol, director de la Fundació Moret i Marguí. Al seu costat, Lluís M. de Puig, de la Universitat de Girona, va exposar la vida i obra de l'escriptor i articulista Carles Rahola.

De Puig va definir Rahola com «un patriota català», «un home bo i moderat» que no obstant això va ser perseguit pel franquisme per haver escrit tres articles a *L'Autonomista* amb un lleuger to republicà. Rahola va ser afusellat «després d'una vida exemplar com a ciutadà». El món local era el món de Rahola, a partir del qual tractava universalment els afers d'interès periodístic.

Carles Rahola va escriure gairebé mil articles a *L'Autonomista*, diari d'esquerres impulsat pel seu germà. La família de Rahola havia tingut una imprem-

ta i gràcies a això s'havia acostat a la lectura. Tant s'hi va acostar que va ser ell qui va acabar escrivint. Com a escriptor es pot encabir dins del Noucentisme, amb un estil molt curós que també s'observa en els articles publicats a la premsa.

En la seva conferència, De Puig va defensar la figura del Rahola articulista per sobre de la de periodista. No cobria actes o successos, sinó que estava al dia de tot i comentava el que passava. També es va interessar molt per la història, en especial per la Guerra del Francès, sobre la qual va deixar estudis per a la posteritat.

La Guerra Civil va marcar Rahola personalment i professional. Es va enfonsar. Van oferir-li la possibilitat de marxar a l'exili, però ell va decidir quedar-se perquè no tenia motius per fugir. O això creia. Els últims dies abans de ser afusellat per les tropes franquistes els va passar a presó, on no es va poder estar de continuar escrivint i d'impregnar petits trossos de paper amb els seus pensaments.

Els papers de Carles Rahola es conserven en l'actualitat a l'Arxiu de Girona. Mai no s'ha fet una gran biografia d'aquest articulista, un dels més brillants de la Catalunya del segle xx. Potser, ja que el seu llegat ho permet, fóra bo estudiar-lo en profunditat i publicar-ne els coneixements.

JOSEP M. LLADÓ, BRILLANT PERIODISTA REPUBLICÀ,
REPRIMIT PEL FRANQUISME

El prestigiós investigador de la premsa catalana Josep Maria Cadena va glossar la figura de Josep Maria Lladó, nascut l'any 1910, llicenciat en dret i militant d'Esquerra Republicana de Catalunya. Va treballar a *La Publicitat*, *L'Opinió* i *La Humanitat*, així com a *Última Hora*, on va ser director.

Durant la Guerra Civil hi va prendre part activament per defensar la causa republicana, però amb la derrota l'any 1939 es va veure abocat a l'exili. La seva tasca periodística es va veure tallada, tot i que a França va seguir col·laborant amb la revista *Per Catalunya*. Va tornar a Catalunya als anys cinquanta, tot i que no va poder exercir el periodisme fins al 1964. Aleshores va reintegrar-se plenament, a redaccions com *Tele/Exprés* i *Avui* i també a Televisió Espanyola.

AGUSTÍ CALVET, *GAZIEL*, PERIODISTA (1910-1939);
NOVES DADES, NOUS DOCUMENTS

El professor Manuel Llanas, de la Universitat de Vic, és el màxim estudiós de *Gaziel*, que és el pseudònim amb què es va donar a conèixer Agustí Calvet,

periodista nascut l'any 1887. Segons Llanas, Calvet aspirava a ser un famós erudit i per això no podia gastar el seu nom en publicacions de premsa, de manera que va utilitzar el pseudònim de *Gaziel*, així com altres de menys coneguts.

Gaziel va ser corresponsal durant la Primera Guerra Mundial a França i als Balcans. Va escriure al voltant de 250 cròniques per a *La Vanguardia*, de tal valor que el rotatiu va haver d'augmentar-ne el tiratge.

Quan va finalitzar el conflicte, va començar una etapa com a redactor a *La Vanguardia*, diari del qual acabaria sent director. Entre 1914 i 1936, segons Llanas, Gaziel va escriure, només a *La Vanguardia*, 927 articles. A més, cal afegir col·laboracions amb altres diaris de Madrid com *El Sol* i *Ahora*, i amb altres publicacions barcelonines com *Hojas Selectas* i *Mirador*.

Però allò per què Gaziel és més conegut és per ser director de *La Vanguardia* entre 1920 i 1933, període en el qual el creixement de la capçalera del comte de Godó va ser espectacular. Va posar al dia, gràcies a les referències que ell tenia d'Europa, un diari que estava força estancat, com en general tota la premsa catalana i espanyola. En el període republicà va aconseguir encaixar *La Vanguardia* en els nous paràmetres, cosa que va suposar la pervivència del diari i, tanmateix, disputes importants amb el propietari Carlos Godó. L'any 1933 va compartir la direcció amb altres dues persones, tot i que va ser ell qui va destacar. Va ser-ne director fins a la Guerra Civil.

Pel que fa als papers personals de Gaziel, van patir un doble naufragi durant la seva vida. Primer, en una sortida de Barcelona precipitada per l'esclat de la Guerra Civil. Poc després, el seu pis, on ho guardava tot, va ser saquejat. «Segur que tot això ho té algú a casa seva, no s'ha destruït», creu Llanas. Quan era a Bèlgica, l'ocupació alemanya va fer-lo fugir França avall fins a Hendaia-Irun, deixant enrere les seves pertinences. Els papers que la seva filla va conservar ara es guarden a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Altres són en mans privades, en arxius públics o privats i a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

JOSEP PLA, IMPACTES DEL PRIMER PERIODISTA MODERN CATALÀ

És sens dubte un dels personatges més coneguts de la literatura catalana del segle xx. Josep Pla és, també, una figura al voltant de la qual gira la polèmica. Però a part d'això, Pla va tenir un paper destacat en el món del periodisme a Catalunya. Josep Maria Casasús, catedràtic d'història del periodisme de la Universitat Pompeu Fabra, va fer una repassada a la vida i obra de Josep Pla.

Pla, que havia estudiat Dret, va exercir el periodisme per haver descartat altres feines. L'any 1917 ja havia col·laborat amb mitjans locals, i els companys de l'Ateneu Barcelonès el van empènyer del tot cap al món periodístic. Comença a treballar en la secció de tribunals de *Las Noticias* i ja allà, en una secció tan seriosa i rígida, deixa volar la seva creativitat semàntica. Té un adjectiu per a cada cosa.

Després treballa a *La Publicidad*, on tasta el periodisme informatiu. N'és acomiadat per haver plagiat un article d'un altre autor. Mesos després, li donen una nova oportunitat i l'envien a viatjar per Espanya i Portugal. És l'any 1921 quan fa les primeres cròniques en català, per a *La Veu de Catalunya*. A partir de 1922, per a *La Publicidad*, Pla viatja per l'estranger, des d'on fa unes explicacions ben atractives amb els seus articles.

De *La Publicidad* (òrgan d'Acció Catalana) se'n va a *La Veu de Catalunya* (òrgan de la Lliga), on no ha d'amagar la seva ideologia conservadora i materialista. Amb la Guerra Civil queda apartat del periodisme. La seva conversió, un cop Franco és al poder, el permet no tenir preocupacions com altres companys que han hagut de fugir a l'exili. Fins i tot arriba al càrrec de sotsdirector de *La Vanguardia Española*.

Des del punt de vista ètic hi ha aspectes discutibles en la vida de Josep Pla, però en l'apartat professional cal reconèixer que és el primer periodista català modern, amb una obra de dimensions oceàniques. La Fundació Josep Pla de Palafrugell, dirigida per Xavier Pla, té cura de l'arxiu del periodista i escriptor.

JOAQUIM VENTALLÓ I VERGÉS, EL PERIODISME REPUBLICÀ COMPROMÈS

Tintín, el cèlebre personatge de còmic creat per Hergé, era periodista. El seu traductor al català, també. Joaquim Ventalló i Vergés va ser un periodista important en la seva època, que potser no ha rebut tots els reconeixements que es mereix. L'historiador Pau Vinyes és qui millor coneix aquest personatge terrassenc, que «no tenia pèls a la llengua i per això va haver de pagar més d'una multa».

Ventalló va ser locutor de ràdio. La transmissió d'un partit entre el Real Unión de Irún i el FC Barcelona, una de les primeres, va sentir-se gràcies a la veu de Joaquim Ventalló. Havia començat en el diari local *El Día* de Terrassa, on havia denunciat el caciquisme d'Alfonso Sala. Passà més tard per *La Publicitat*, *L'Estevet*, *El Fuet* i *Esport Català*, entre d'altres publicacions. En la premsa

esportiva, Ventalló hi va jugar un paper destacat. Com a redactor passà per *L'Opinió* i *La Rambla*, i després n'esdevingué director.

Joaquim Ventalló i Vergés també va dedicar-se a la política, alhora que compaginava la tasca periodística. Va ser regidor de Barcelona. Era de tendència republicana i catalanista, al contrari que bona part de la seva família.

Amb la Guerra Civil va haver de fugir de Catalunya per no ser assassinat per revolucionaris anarquistes. Va marxar cap a França el 9 de setembre de 1936. Anys després va retornar, no sense problemes, a Barcelona. Els anys seixanta començà a traduir els còmics de *Tintín* al català, amb una gràcia, com diu Pau Vinyes, que no té l'adaptació castellana.

A més de traductor (professió que exerciria amb *Tintín* fins als 88 anys), la llei Fraga li va permetre retornar a exercir el periodisme. Va col·laborar amb *Destino*, *La Vanguardia*, *Avui*, *El Punt* i altres diaris. Ventalló va morir el 3 de desembre de 1986.

L'arxiu personal de Ventalló, amb més de 600 cartes, el conserva la seva filla. Ventalló va guardar còpies en paper carbó de les cartes enviades, cosa que enriqueix encara més la col·lecció. Altres arxius públics i de particulars guarden també documentació original del periodista, traductor i polític.

JUST CABOT, EL PERIODISME ESCAPÇAT, LA CATALUNYA IMPOSSIBLE

El filòleg i escriptor Valentí Soler va ser l'encarregat de parlar de Just Cabot i, sobretot, dels seus papers. Uns papers que són en mans privades i gairebé inaccessibles. La vídua de Cabot va donar a l'Abadia de Montserrat nombrosos llibres i guardà a París altres documents personals. Quan va morir el 1987, sense hereus clars, hi va haver litigis pels papers. Aquests van ser traslladats a l'Espluga de Francolí, on són emmagatzemats en dubtoses condicions. Mai ningú els ha pogut estudiar a fons, perquè no deixen consultar-los; per la importància de Just Cabot en el periodisme català, seria imprescindible fer-ho. Se sap que hi ha molta correspondència entre Cabot i personalitats com Tarradellas, Nicolau d'Olwer, Ventura Gassol, Trueta i altres companys de professió com Sagarra, Ferran Canyameres o Joaquim Ventalló.

Nascut a Barcelona el 1898, Cabot va estudiar Medicina, però va dedicar-se al periodisme. Va ser redactor en cap de *La Publicidad* i va col·laborar amb altres publicacions, on va donar espai a dues aficions com l'aviació i el motociclisme. De *Mirador* en va ser «l'ànima i director». Era una persona que criticava, però tendint normalment a l'objectivitat.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, *Mirador* va ser decomissat i Just Cabot no hi tornà a escriure-hi. Va marxar a l'exili i, amb la consolidació del règim franquista, es va negar a tornar a Catalunya per escriure sota la censura.

JOSEP MARIA DE SAGARRA, ARTICULISTA

Narcís Garolera, catedràtic de la Universitat Pompeu Fabra, va ser l'encarregat de recordar l'articulisme literari de Josep Maria de Sagarra, «un escriptor periodista, un literat que escriu per als diaris».

Sagarra, famós com a escriptor, va col·laborar durant més de quaranta anys amb la premsa, sovint en llengua catalana, en publicacions com *La Publicidad*, *La Veu de Catalunya*, *El Sol*, *L'Opinió*, *La Nau*, *La Rambla*, *D'Ací i d'Allà*, *Mirador*, *La Vanguardia*, *Diario de Barcelona*, *Destino*...

S'han recuperat més de quatre-cents articles publicats a *La Publicidad* i *Mirador*, sobretot, però en queden molts més per recuperar i recopilar. Són comentaris de temàtica diversa, d'actualitat, reflexions, de caire costumista i amb un toc d'estil impressionista. El seu català normatiu no l'allunya del col·loquial, de l'oral. «Cal virtuositat, i Sagarra excel·leix tant com Pla o més», va afirmar Garolera.

EUGENI XAMMAR, CATALANISME I COSMOPOLITISME

El periodista Eugeni Xammar va ser, segons Quim Torra, un autor «intelligent, divertit, lúcida». Va passar seixanta anys viatjant pel món, però sense oblidar Catalunya i el catalanisme. Va ser corresponsal de premsa durant la Primera Guerra Mundial i va viure l'Alemanya de Weimar i l'ascens del nazisme. Era un liberal conservador, proper a Acció Catalana.

Quim Torra descriu els periodistes de la generació de Xammar, els dels anys trenta, com els de les tres C: cosmopolitisme, catalanisme i compromís. Després de la Guerra Civil, Xammar s'exilia i viu de les traduccions. En els anys setanta torna a l'Ametlla del Vallès, i pocs abans de morir Josep Badia li escriu les seves *Memòries* dictades.

Torra va destacar el que encara no hem llegit de Xammar: el d'abans de la maduresa, el que escriu a *El Be Negre*, el seu periodisme polèmic a l'exili i el seu epistolari. Xammar no va guardar l'epistolari, però en diferents fons es troben cartes que va rebre i enviar.

LLUÍS CAPDEVILA, LA PASSIÓ PER L'ESCRITURA I LA LLIBERTAT

El coordinador del cicle «Papers de Periodistes», el professor Josep Maria Figueres, va encarregar-se de glossar Lluís Capdevila, un periodista ple d'experiència que va viure la Guerra Civil des del front d'Aragó, enviant cròniques al diari *La Humanitat*.

En els seus textos hi ha referències a la justícia i a la llibertat, valors defensats amb un periodisme amb toc humà. La seva visió des de la trinxera permet que ens fem una idea del conflicte, raó per la qual la seva obra no només va tenir sentit en la premsa de l'època, sinó també avui. Els aspectes que podem observar en les seves cròniques són el republicanisme, el catalanisme, l'antifeixisme i la solidaritat, així com la crítica a una Església fora del camí de Jesús.

DOMÈNEC DE BELLMUNT, EL PRIMER REPORTER DE CATALUNYA

La darrera conferència del cicle la va oferir Francesc Canosa, que va parlar d'un dels primers reporters de Catalunya, Domènec de Bellmunt (1903-1993). Bellmunt va descobrir la forma del reportatge durant l'exili que va viure amb la dictadura de Primo de Rivera, a França, i l'importà a Catalunya. Del reporterisme en faria la seva vida, la seva professió.

Canosa va destacar les *Històries d'emigrants* (1926), *Del Paral·lel a Montmartre* (1928), *Dos dies a Sant Boi* (1929) i *Les catacumbes de Barcelona* (1930), on Bellmunt «reporta els fets», una nova manera de fer periodisme. En els seus articles demostra una completa documentació, una visió personal de la realitat i una explicació del món en el format de reportatge. L'any 1938 s'exilia a Tolosa i mai més torna a exercir el periodisme. És una més de les brillants carreres tallades en sec per la guerra i per la dictadura franquista.

De l'obra de Domènec de Bellmunt es conserven més de 2.000 peces periodístiques escrites a Catalunya i França, i uns quaranta llibres publicats. Dels 2.000 articles n'hi ha pocs de recollits; caldria localitzar tot el ventall i recopilar-lo. Hi ha constància de la seva correspondència, encara que no s'ha pogut localitzar.

UNA ÈPOCA DAURADA

Els deu periodistes tractats durant el cicle representen una època rica per al periodisme català. Durant els anys trenta, la República va permetre avançar

gràcies a la llibertat de premsa i a la iniciativa d'intel·lectuals que miraven a Europa. La guerra i els extremismes van truncar el futur d'una generació prodigiosa que, de no ser per la tasca dels historiadors, en molts casos hauria quedat en l'oblit. El cicle «Papers de Periodistes» ha rescatat part d'aquella època daurada per apropar-la a les noves generacions, que hi han de veure un mirall. O treballar per aconseguir-ho.

La Fundació Moret i Marguí i la Societat Catalana d'Estudis Històrics continuen la seva tasca per difondre la memòria dels periodistes catalans i fer nous descobriments. Conèixer la història del periodisme i de les persones que l'han protagonitzada és clau per entendre l'actualitat i, segurament, el futur que ve.